

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการและออกแบบอุทยานการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา มีความจำเป็นต้องศึกษาทฤษฎี งานวิจัย และแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางสู่การวิเคราะห์ประสิทธิภาพของอุทยานการเรียนรู้ เพื่อประกอบการอภิปรายข้อสรุปของงานวิจัย ตลอดจนเพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาหาข้อเสนอแนะของการวิจัยนี้ ทฤษฎี งานวิจัย และแนวความคิดที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

1. ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับห้องสมุด
2. แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งอุทยานการเรียนรู้
3. ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่สอดคล้องกับอุทยานการเรียนรู้
4. ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมเด็กที่มีอายุระหว่าง 5 – 12 ปี
5. แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบห้องสมุด

2.1 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับห้องสมุด

ห้องสมุดของรัฐ เอกชน หรือสถาบันการศึกษา ต่างเป็นแหล่งรวมข้อมูล ความรู้ความเข้าใจ ความคิดสร้างสรรค์ มรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี และนันทนาการ เป็นสถานที่ที่มีคุณประโยชน์อย่างมากต่อการสร้างสรรค์ และรักษาวัฒนธรรมการเรียนรู้ของประชาชน ตั้งอยู่ ณ สถานที่ต่าง ๆ เช่น ในสถานศึกษาทุกระดับ ในศาสนสถาน ในสถานประกอบธุรกิจการค้า ในหน่วยงานราชการ ในองค์กรวิชาชีพ ในชุมชน เป็นต้น สำหรับบทบาทและการดำเนินงานของห้องสมุดตามแนวทางที่กำหนดในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สะท้อนให้เห็นว่า

บทบาทและหน้าที่หลักของห้องสมุดทุกประเภท ประกอบด้วย

1. การให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคน
2. การให้ข้อมูลเรื่องราวข่าวสารที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตประจำวัน และการประกอบกิจกรรม
3. การให้ความรู้และทักษะในอาชีพเฉพาะอย่าง

4. การให้ความจรรโลงใจ คิดสร้างสรรค์ และประกอบความดีงาม
5. การให้ความรู้และความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น
6. การให้ความบันเทิง ประเทืองปัญญา และอารมณ์ ส่งเสริมรสนิยมที่ดีงาม

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งอุทยานการเรียนรู้

การจัดตั้งอุทยานการเรียนรู้ในประเทศไทยเกิดจากแนวคิดของ ฯพณฯ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ต้องการเตรียมประเทศไทย ให้เป็นสังคมฐานความรู้ (Knowledge based society) โดยจัดตั้งในนาม "สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)" มีสำนักงานอุทยานการเรียนรู้เป็น 1 ใน 7 หน่วยงานย่อยของสำนักงานดังกล่าว

สำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (สอว.) เกิดจากความต้องการสร้างห้องสมุดที่มีชีวิต โดยเปลี่ยนแปลงให้เป็นห้องสมุดที่มีรูปแบบเหมาะสมกับยุคสมัยอย่างต่อเนื่อง มีหนังสือดี ทันสมัย และที่สำคัญคือสามารถส่งเสริม ให้คนไทยรักการอ่าน และการเรียนรู้ ทั้งนี้ อุทยานการเรียนรู้ ได้รับความเห็นชอบ ในหลักการจัดตั้งจากมติคณะรัฐมนตรี ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ ที่มีบรรยากาศ สร้างสรรค์ ทันสมัย สะดวกในการเข้าถึงและใช้บริการ สำหรับปลูกฝังนิสัยรักการอ่านผ่านการเรียนรู้ ด้วยตนเอง และการเข้าร่วมกิจกรรมเกิดความคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลาย และเป็นห้องสมุดที่มีมากกว่าหนังสือ

ผลการศึกษาของคณะทำงานของอุทยานการเรียนรู้ ศึกษาวิธีการของห้องสมุดแบบมีชีวิตจากต่างประเทศ ได้ข้อสรุปว่า การอ่านหนังสือเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ ตามด้วยการปฏิบัติให้รู้จริง (ประเทศฝรั่งเศส (The Georges Pompidou Centre) ประเทศอังกฤษ (Idea Store) ประเทศญี่ปุ่น (Sendai mediatheque) ประเทศสิงคโปร์ (Library@Orchard)) และจากการระดมความคิดร่วมกับเครือข่ายทั้งผู้ใหญ่ และเด็กช่วยให้คณะทำงานสามารถสรุปแนวความคิดเกี่ยวกับแนวทางการจัดตั้งอุทยานการเรียนรู้ ที่ช่วยสร้างนิสัยรักการอ่านหนังสือให้แก่ประชาชนได้ โดยใช้กิจกรรมที่สนุกสนาน มีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรม ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

อุทยานการเรียนรู้ต้นแบบ เปิดให้บริการ ณ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ พลาซ่า ชั้น 6 มีลักษณะเป็นห้องสมุดที่มีหนังสือ ข้อมูล สื่อมัลติมีเดียหลากหลายรูปแบบ มีพื้นที่กิจกรรม เอนกประสงค์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นพื้นที่สำหรับการสื่อสารทางศิลปวัฒนธรรม มีบรรยากาศที่สร้างสรรค์ ภายใต้สถาปัตยกรรมที่มีโครงสร้างและรูปแบบ เข้ากับยุคสมัย

เป้าหมายหลักของอุทยานการเรียนรู้ ได้แก่

1. เป็นทางเลือกหนึ่งของการเรียนรู้ (Alternative Learning) ของเด็กและเยาวชนไทย ซึ่งเป็นช่วงวัยรากฐาน และรอยต่อของชีวิต
2. เป็นจุดแลกเปลี่ยนของเด็ก และเยาวชนในด้านความรู้และประสบการณ์อย่างสร้างสรรค์ ด้วยหนังสือ สื่อ และกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ
3. เป็นพื้นที่ที่เด็กและเยาวชนจะได้ทดลองและแสดงออก เพื่อค้นพบความถนัด หรือสิ่งที่ตนเองต้องการ และความสนใจเฉพาะตัว
4. เป็นพื้นที่ที่เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำตั้งแต่ต้น รวมทั้งเปิดโอกาสให้เกิดการทำงานร่วมกันในหลายรูปแบบ ได้แก่ เป็นผู้บริการในสวนห้องสมุด เป็นบรรณารักษ์ในเว็บไซต์ ขณะที่ “อาณาจักรเด็ก Teen Zone” เป็นผู้ผลิตและขายสินค้าในร้าน TK Park Teen Shop หรือเป็นผู้ประกอบการ ร้านเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพใน TK Park Coffee Corner เป็นต้น

จากการพิจารณาบทบาทของห้องสมุดทั้ง 6 ประการ กับบทบาทของอุทยานการเรียนรู้ พบว่า มีลักษณะที่สอดคล้องกัน ทั้งนี้ อุทยานการเรียนรู้เน้นที่การให้ความบันเทิงเป็นสิ่งดึงดูดผู้ใช้บริการ โดยความบันเทิงที่อุทยานการเรียนรู้จัดขึ้นได้แก่ การจัดแสดงดนตรี การจัดกิจกรรมที่ให้ความรู้ บริเวณลานสานฝันหรือลานกิจกรรม ซึ่งเป็นส่วนที่ผู้คนที่ผ่านมาสามารถมองเห็นได้มากที่สุด ดึงดูดให้ประชาชนเข้ามาใช้บริการมากขึ้น รวมทั้งมีการใช้สื่อมัลติมีเดียและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ออกแบบมาเป็นสิ่งดึงดูดกลุ่มเด็กและเยาวชนให้เข้ามาใช้งาน

กล่าวโดยสรุปเห็นได้ชัดว่า อุทยานการเรียนรู้เป็นเสมือนห้องสมุดที่มีพลวัตกว่าห้องสมุดโดยปกติ เนื่องจากห้องสมุดปกติจะเน้นบรรยากาศแบบเงียบสงบ เพื่อให้ผู้ใช้บริการมีสมาธิในการอ่าน ในทางตรงกันข้าม ห้องสมุดแบบอุทยานการเรียนรู้ เป็นห้องสมุดที่เน้นบรรยากาศที่มีชีวิตชีวา มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน มีการใช้สื่อ หรือ องค์ประกอบในพื้นที่อย่างเต็มประสิทธิภาพ

2.3 ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่สอดคล้องกับอุทยานการเรียนรู้

2.3.1 การจัดการศึกษา

ปัจจุบันการศึกษาของประเทศไทยได้รับการพัฒนาในหลายรูปแบบ เพื่อเร่งแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยในบรรดาแนวคิดใหม่ ๆ ทางการศึกษา ระบบเครือข่ายการเรียนรู้จัดเป็นแนวคิดหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจจากนักวิชาการ นักวางแผน และนักบริหารทางการศึกษามากดั่งปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับ พ.ศ. 2535 และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7

ซึ่งกำหนดให้การจัดเครือข่ายการเรียนรู้เป็นนโยบายหลัก หรือแนวทางหลักอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษา ดังนั้น ในระยะ 5 - 10 ปีข้างหน้า ผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาทุกคนต้องทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน เพื่อร่วมกันดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน (สุมาลี สังข์ศรี, 2544)

บทบาทของสถานศึกษาและการจัดการศึกษาในยุคสมัยใหม่ มีความสำคัญต่อการสร้างสังคม แต่เมื่อวิทยาการใหม่ ๆ เกิดขึ้นในอย่างรวดเร็วเกินกว่าระบบการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษาจะสามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างครบสมบูรณ์สม่ำเสมอตลอดเวลา การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนที่ผ่านมา จึงเกิดข้อจำกัดหลายประการ (สุมาลี สังข์ศรี, 2544) ได้แก่

1. ไม่สามารถเตรียมคนได้อย่างสมบูรณ์แบบ
2. ผู้คนในสังคมในยุคหลังอุตสาหกรรม หรือยุคสังคมสารสนเทศ ต้องปรับตนเองเพื่อเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ และอาชีพใหม่ ๆ เสมอ
3. ผู้คนในสังคมจะกลับมาศึกษาเล่าเรียนต่อแม้ว่าจะพ้นวัยเยาวชนแล้วก็ตามโดยผู้ใหญ่จะเรียนกระบวนการที่เรียกว่า "Andragogy"

แนวคิดการศึกษาของประเทศไทย เน้นให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาในโรงเรียนอย่างเป็นทางการ (Formal Education) มีกรอบและระเบียบแบบแผนเคร่งครัด มีโครงสร้างชัดเจน และซับซ้อน มีจุดมุ่งหมายระยะยาวที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน (มีช่วงเวลาเรียนยาวนาน) และมีการกำหนดอายุของกลุ่มผู้เรียนที่ชัดเจน การจัดการจะแบ่งเป็นช่วงชั้นต่าง ๆ

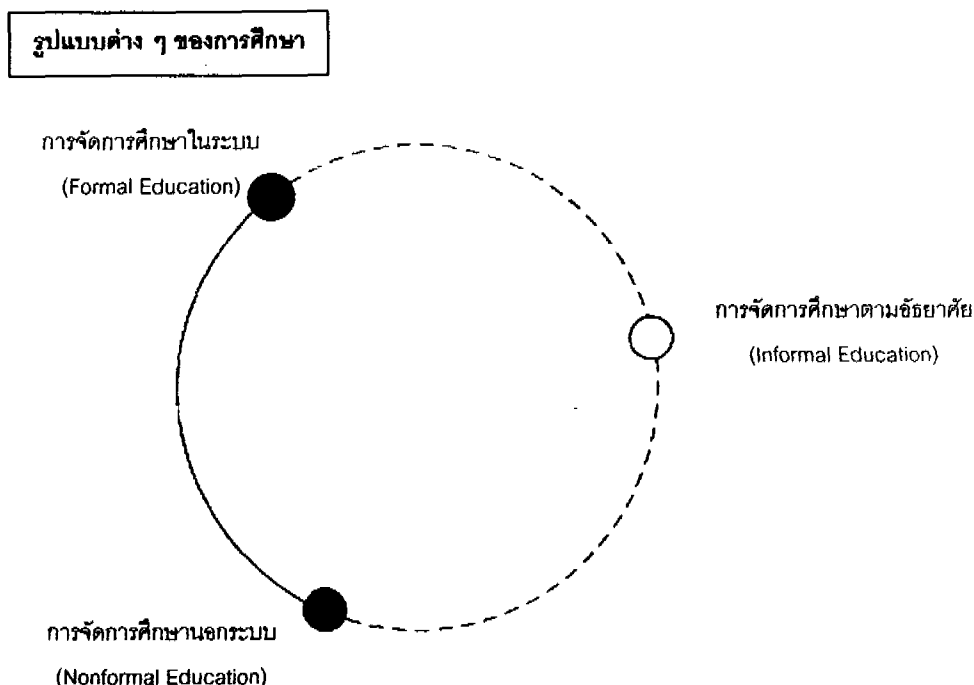
นอกจากนี้ยังมีการจัดการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่ง ควบคู่ไปกับการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน เรียกว่า การจัดการศึกษานอกระบบ (Nonformal Education) ซึ่งเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาที่ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับกลุ่มประชาชนที่อยู่นอกวัยการศึกษาภาคบังคับ อย่างไรก็ตาม ได้มีนักวิชาการให้ความหมายของการจัดการศึกษานอกระบบไว้หลากหลาย พอสรุปได้ดังนี้ Harbison (1973) ให้ความเห็นว่า การศึกษานอกระบบเป็นการให้ความรู้ซึ่งครอบคลุมถึงประสบการณ์ที่เกิดขึ้นนอกโรงเรียนสอดคล้องกับแนวคิดของ Coombs (1973) ที่กล่าวว่า กระบวนการเรียนนอกระบบเป็นการเรียนรู้ซ้ำจากประสบการณ์เดิมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ผ่านกิจกรรมการร่วมมือกันในสังคม คล้ายการพัฒนาชนบท และการพัฒนาสถาบันในหมู่บ้านที่ชาวบ้านร่วมอภิปรายแสดงความคิดเห็น จนได้ข้อสรุปในการตัดสินใจ กระบวนการดังกล่าวนี้ได้รับความสนใจจากประชาชนมากขึ้น เพราะมีการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้จากผู้อาวุโส การเรียนรู้ศิลปะการอภิปรายปัญหา การร่วมมือในกระบวนการตัดสินใจ เป็นต้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนนอกระบบของ Coombs เป็นการจัดเสวนอกิจกรรมหลายรูปแบบ เป็นการศึกษาที่ไม่ใช่ในระบบ

จัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้ใหญ่ แต่การศึกษานอกระบบนี้ก็ไม่ได้รับความสนใจมากนัก เนื่องจากเน้นผู้ใหญ่มากกว่าเด็กและเยาวชน

จากความผิดพลาดของการศึกษาแบบเดิม ทำให้ปัจจุบันการศึกษารูปแบบหนึ่ง ที่เรียกว่า การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ได้รับความสนใจมากขึ้นโดยการจัดการศึกษารูปแบบนี้ได้รวมการศึกษาทุกอย่างที่ไม่ใช่การศึกษาในระบบ และไม่ใช่การศึกษานอกโรงเรียน แต่เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการตลอดชีวิตที่บุคคลจะได้มาซึ่งความรู้ ทักษะ ทัศนคติ และเห็นความจริงชัดแจ้งจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และสัมผัสกับสิ่งแวดล้อม โดยที่กิจกรรมเหล่านั้นไม่ได้เกิดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งทางการศึกษา แต่จัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อื่น มุ่งเน้นให้บุคคลได้รับความรู้โดยบังเอิญหรือโดยไม่ตั้งใจ โดยทั่วไปการศึกษตามอัธยาศัยไม่มีการจัดการอย่างเป็นระบบ (unorganized and unsystematic) แต่ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งความรู้อันยิ่งใหญ่ที่ทุกคนสามารถเรียนรู้และเข้าใจตลอดช่วงชีวิตต่าง ๆ ได้ เนื่องจากเป็นที่เชื่อว่าการศึกษารูปแบบนี้เป็นส่วนเติมเต็มที่ช่วยพัฒนารูปแบบการศึกษาของประเทศ และมีความเชื่อมโยงกับการศึกษาอีกหลายรูปแบบ การศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นรูปแบบที่มีระบบแบบแผนมากที่สุด การศึกษาตามอัธยาศัยไม่มีแบบแผน ส่วนการศึกษานอกระบบอยู่ระหว่างกลาง ยืดหยุ่นมากที่สุด อย่างไรก็ตาม การศึกษาทั้ง 3 รูปแบบมีความเกี่ยวโยงและสัมพันธ์กันมาก ในแต่ละช่วงชีวิตของบุคคล อาจจะได้รับการศึกษาทั้ง 2 หรือ 3 รูปแบบผสมผสานกันไป เช่น ขณะที่บุคคลได้รับการศึกษารูปแบบหนึ่งอาจจะได้รับอีกรูปแบบหนึ่งควบคู่กันไปก็ได้

จากการจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ อุทยานการเรียนรู้จัดอยู่ระหว่างการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษานอกระบบ เนื่องจากอุทยานการเรียนรู้ไม่ใช่การศึกษาในระบบและไม่ใช่การศึกษานอกโรงเรียน และยังมีการใช้กิจกรรมต่าง ๆ มาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ที่เข้ามาใช้บริการ แตกต่างจากการศึกษาตามอัธยาศัยที่ได้กล่าวมาในข้างต้นตรงที่ อุทยานการเรียนรู้มีการจัดการอย่างเป็นระบบ

ภาพที่ 2.1
รูปแบบต่าง ๆ ของการศึกษา

ที่มา: แนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในประเทศไทย ,2542.

2.3.2 ศูนย์การเรียนรู้

ศูนย์การเรียนรู้ หมายถึง ศูนย์ที่ดำเนินการในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชน โดยมีปรัชญาและวิธีการศึกษาที่มุ่งสร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่หลากหลายที่สามารถตอบสนองความต้องการ และเสนอทางเลือกในการพัฒนาตนเองของประชาชน (เพ็ญณี แนนรท, 2542) ซึ่งศูนย์การเรียนรู้สามารถสามารถจำแนกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่

1. ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดโดยอิงการจัดการศึกษาในระบบ (โรงเรียนที่เน้นการจัดการเรียนการสอนที่อิงความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์โดยตรง)
2. ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดโดยอิงการจัดการศึกษานอกระบบ (จัดการศึกษาแบบบูรณาการเป็นการศึกษาที่ให้ทั้งความรู้และวิชาชีพโดยองค์กร หรือหน่วยงานที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้กับกรมการศึกษานอกโรงเรียน)
3. ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดโดยสถาบันศาสนา

4. ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดโดยครูภูมิปัญญา/ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (จัดการศึกษาโดยภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นลักษณะการถ่ายทอดฝีมือกรรมด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านแก่เยาวชนและผู้สนใจจนสามารถนำไปประกอบอาชีพได้)

5. ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดในลักษณะของกลุ่ม/ กิจกรรม (เป็นการจัดการเรียนรู้ตามความสนใจของผู้เรียน เช่นการทำเกษตรกรรมรูปแบบต่าง ๆ การเรียนรู้เรื่องสุขภาพและการดำเนินชีวิตต่าง ๆ)

6. ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดในลักษณะแหล่งการเรียนรู้ (เป็นลักษณะของการจัดบริบทแวดล้อมให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างอิสระ เช่น พิพิธภัณฑ์ หอดูดาว)

7. ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดในลักษณะ Home Schooling

8. ศูนย์การเรียนรู้ที่ไม่ได้จัดโดยหน่วยงานของรัฐโดยตรง เป็นการจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นสถานศึกษาที่มุ่งพัฒนากลุ่มเป้าหมาย ให้ได้ความรู้และทักษะในด้านวิชาการ

9. ศูนย์การเรียนรู้ที่ไม่ได้เน้นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และไม่ได้ดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐ แบ่งได้ดังนี้

- ศูนย์การเรียนรู้ที่มุ่งเสริมและพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย และจิตใจ
- ศูนย์การเรียนรู้ที่มุ่งให้ความรู้ ส่งเสริม สืบสานและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

วิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมปลูกจิตสำนึกด้านความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในประเทศไทย สะท้อนให้เห็นว่า ศูนย์การเรียนรู้ควรมี 2 ประเภทหลัก (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542) คือ

1. ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของการศึกษาในระบบ สอดคล้องกับ มาตรา 18 (3) ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

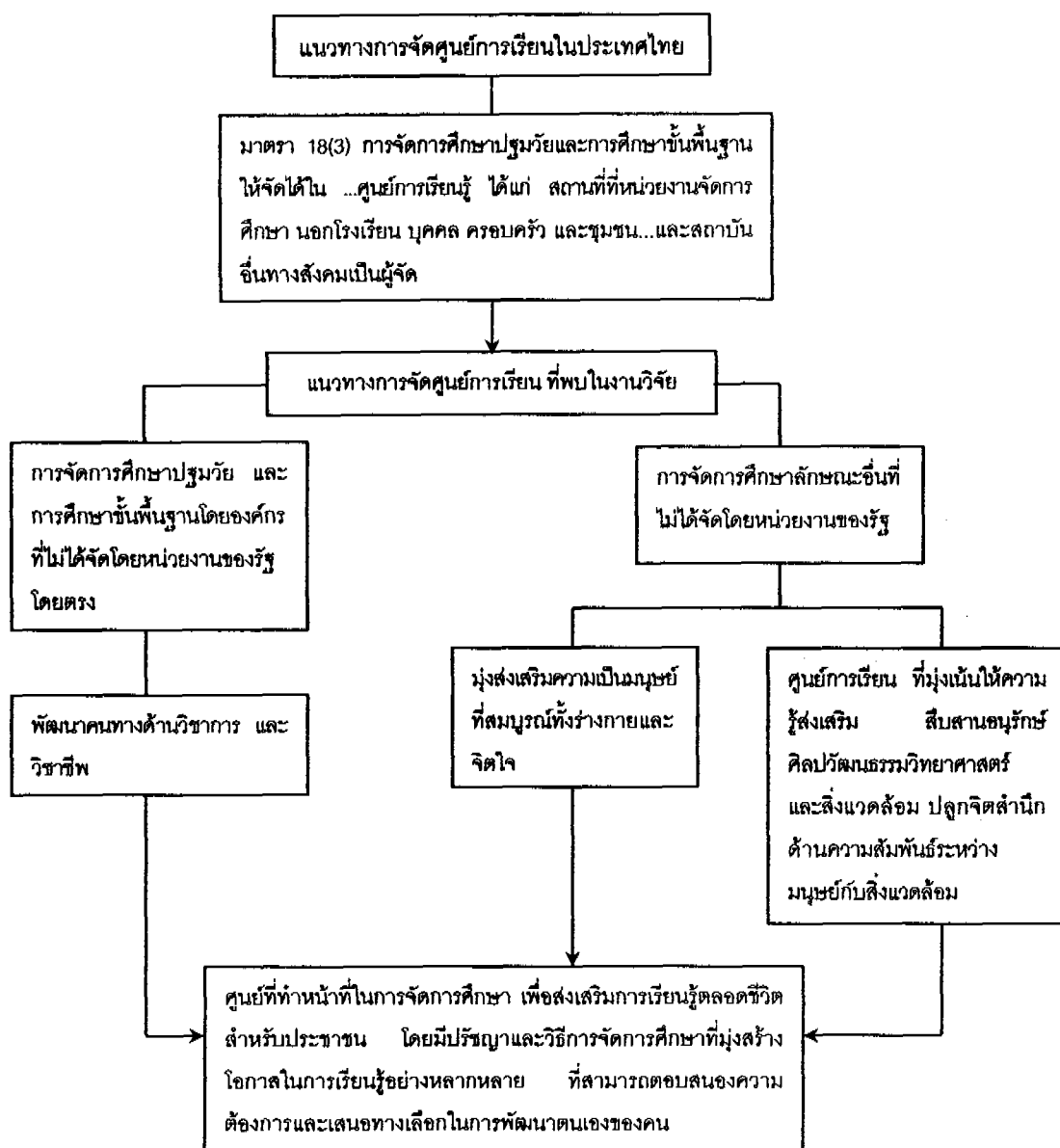
2. ศูนย์ที่จัดโดยไม่ได้อิงเกณฑ์วิธีจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้จัดที่เป็นองค์กรหรือกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ที่มีวัตถุประสงค์ด้านการเรียนรู้

สำหรับอุทยานการเรียนรู้ จัดอยู่ในกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ที่จัดในลักษณะแหล่งการเรียนรู้ เนื่องจากการจัดพื้นที่ภายในอุทยานการเรียนรู้ เป็นการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ อย่างอิสระ และอุทยานการเรียนรู้ก็จัดอยู่กลุ่มศูนย์การเรียนรู้ที่จัดโดยไม่ได้อิงเกณฑ์วิธีจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้จัดที่เป็นองค์กรหรือกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมที่มีวัตถุประสงค์ด้านการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แต่มีความแตกต่าง

จากการจัดศูนย์การศึกษาแบบเดิม คือ ศูนย์การเรียนรู้ที่ไม่ได้เน้นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ ดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐ

ภาพที่ 2.2

แนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ในประเทศไทย

ที่มา: แนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในประเทศไทย, 2542.

2.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็กที่มีอายุระหว่าง 5 – 12 ปี

ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม (2544, น. 49 - 65) ได้สรุปเกี่ยวกับลักษณะของพฤติกรรมของเด็กที่มีอายุระหว่าง 5 – 12 ปี โดยแบ่งเด็กออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอายุ 5 – 6 ปี (วัยก่อนเข้าเรียน) และกลุ่มอายุ 6 – 12 ปี (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6) ดังนี้

2.4.1 ลักษณะพัฒนาการของเด็กที่มีอายุระหว่าง 5 – 6 ปี (วัยก่อนเข้าเรียน)

เด็กในช่วงวัยนี้ ไม่อยู่นิ่งมีกิจกรรมทำมากมาย คล่องแคล่วว่องไวสามารถควบคุมร่างกายได้เอง และสนุกสนานกับกิจกรรมที่ตนทำ เด็กวัยนี้ชอบการวิ่งเล่น ปีนป่าย และกระโดด ถ้าติดตามดูจะพบว่าเด็กวัยนี้แต่ละคนจะเล่นแปลก ๆ แตกต่างกันและนำตื่นเต้นเสมอ

บรุนเนอร์ (1960) กล่าวว่า เด็กวัยนี้ไม่สามารถรออะไรนาน ๆ ได้ ควรสนองความพึงพอใจแก่เด็กทันทีที่ทำงานเสร็จแต่ละครั้ง และเสนอแนะว่าการสอนเด็กระดับนี้ควรมีบรรยากาศสนุกสนาน ไม่เคร่งเครียด ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความสามารถต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความมั่นใจ

เพียเจท์ (1955) กล่าวว่า การบังคับ หรือเร่งให้เด็กเรียนจะทำให้เด็กเข้าใจเพียงผิวเผินเท่านั้น แต่ความเข้าใจที่แท้จริงจะมีได้ต่อเมื่อเด็กมีพัฒนาการทางด้านความเข้าใจด้วยตนเอง คือ เด็กที่เข้าใจตามวิถีธรรมชาติ จะสามารถหาเหตุผลมาอธิบายการทดลองได้มากกว่าเด็กกลุ่มที่เข้าใจโดยการป้อนความรู้ให้ เพื่อให้เด็กพัฒนาความเข้าใจตามธรรมชาติ จึงควรมีการเตรียมอุปกรณ์ที่น่าสนใจต่าง ๆ ที่จะช่วยให้นักได้ใช้ความสามารถที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวให้เป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ ควรสนับสนุนให้เด็กเรียนโดยการลงมือกระทำด้วยตนเอง เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนด้วยตนเอง

2.4.2 ลักษณะพัฒนาการของเด็กที่มีอายุระหว่าง 6 – 12 ปี (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6)

เด็กในช่วงวัยนี้ไม่ชอบอยู่นิ่ง แต่เนื่องจากต้องถูกจำกัดการแสดงพฤติกรรมโดยต้องนั่งทำกิจกรรมต่าง ๆ ในห้องเรียนเป็นเวลานาน ๆ และต้องทำเงียบ ๆ ซึ่งเป็นการฝืนธรรมชาติของเด็ก สำหรับเด็กระดับชั้นประถมปลาย (10 – 12 ปี) สามารถควบคุมกล้ามเนื้อได้ดีมาก เด็กส่วนมากจึงทำงานที่ประณีตได้ดี เด็กจึงชอบทำงานด้านศิลปะ งานปั้น และเล่นดนตรี

เด็กวัยนี้อยากรู้อยากเห็นเกือบทุกเรื่อง ชอบสะสมของมากมาย และสนใจแต่ละสิ่งในช่วงระยะเวลาสั้น คือ หนึ่งของอย่างหนึ่งไปสนใจอีกอย่างหนึ่ง การที่เด็กเปลี่ยนความสนใจจากเรื่อง

หนึ่งไปอีกเรื่องหนึ่ง ไม่ได้หมายความว่าเด็กมีความคิดสับสน และไม่ควบบังคับให้เด็กทำเรื่องที่ไม่สนใจ วัยนี้เด็กควรจะได้ทำกิจกรรมหลายอย่าง เพื่อจะเลือกได้ว่ากิจกรรมใดที่สนใจมากที่สุด ถ้าเด็กถูกบังคับให้ทำกิจกรรมที่ไม่อยากทำ ต่อไปอาจทำให้ไม่อยากทำงานอย่างอื่นไปด้วย

บรุนเนอร์ (1960) มีความคิดว่าเด็กวัยนี้ต้องการการตอบสนองของความพึงพอใจอย่างทันท่วงทีภายหลังที่ทำงานเสร็จ และบรรยากาศที่ผ่อนคลายไม่ตึงเครียดทำให้เด็กรู้สึกสบายใจที่จะเรียนและตอบปัญหาต่าง ๆ

นักจิตวิทยาที่สนับสนุนความคิดของเพียเจท์ เสนอความคิดว่าควรคำนึงถึงวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพให้กับ เด็กดีกว่าที่จะทำการทดลองเพื่อให้เด็กเกิดความเข้าใจเรื่องความคงที่ ซึ่งได้เสนอวิธีการต่าง ๆ ในการสอนเพื่อให้มีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและการทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งควรจัดหาอุปกรณ์และให้โอกาสเด็กได้เรียนด้วยตนเองให้มากที่สุด
2. จัดสถานการณ์ให้เด็กได้พบปะคนอื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดซึ่งกันและกัน
3. จัดประสบการณ์ให้จนเด็กสามารถเกิดความคิดสามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ และแก้ปัญหาได้

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบห้องสมุด

ห้องสมุดเป็นสถานที่บริการความรู้สาธารณะ ที่ทำให้ประชาชนทุกคนได้รับโอกาสในการเรียนรู้ มีเสรีภาพในการอ่าน การแสวงหาความรู้ มีโอกาสในการสร้างความคิด และจินตนาการ เป็นแหล่งบริการความรู้แก่คนในสังคม มีโอกาสได้อ่านหนังสือ โดยไม่มีข้อจำกัดด้านฐานะ อาชีพ และรสนิยม

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และรูปแบบการใช้ชีวิตของคนที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้บริการรูปแบบต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ไม่เว้นแม้แต่บริการของห้องสมุด ที่มีการปรับปรุงรูปแบบการให้บริการ และบรรยากาศภายในห้องสมุดให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและชุมชน เกิดเป็นห้องสมุดรูปแบบใหม่

บริการของห้องสมุดเพื่อประชาชนรูปแบบใหม่นี้ เป็นการผสมผสานบรรยากาศของ 3 สถานที่ในชีวิต เช่น ความสบายที่บ้านกับบรรยากาศของการเรียนรู้ในโรงเรียน หรือสถานศึกษา และบรรยากาศการผ่อนคลายของความบันเทิงในศูนย์การค้า มาไว้ในสถานที่เดียวกัน เพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีความสุข (น้ำทิพย์ วิภาวิน, 2548) ประกอบด้วย

1. ห้องประชุมเล็กและใหญ่ สำหรับพบปะ ประชุมปรึกษาหารือของคนในชุมชน
2. ห้องพักผ่อน (Living room) เช่น การจัดห้องอ่านวารสาร นิตยสาร และหนังสือพิมพ์
3. มุมเครื่องดื่มและกาแฟ (Library cafe)
4. พื้นที่สำหรับการอ่าน ที่มีโต๊ะ เก้าอี้ สำหรับนั่งสบาย ๆ
5. พื้นที่ที่ใช้เสียงได้ เป็นพื้นที่แยกไว้ต่างหาก
6. ห้องสำหรับอ่านและศึกษาเงียบ ๆ และห้องสำหรับศึกษาเป็นกลุ่ม
7. ขยายมุมห้องสมุดสำหรับเด็กให้กว้างขึ้น
8. ขยายพื้นที่สำหรับทรัพยากรสารสนเทศเพื่อการค้นคว้า (Library materials)
9. ขยายพื้นที่สำหรับการจัดบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น มีห้องบริการคอมพิวเตอร์ (Technology lab)
10. จัดสภาพแวดล้อมที่สวยงาม มีที่นั่งในลักษณะต่าง ๆ ไว้หลากหลายรูปแบบ และบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

แม้อาคารห้องสมุดจะเปลี่ยนแปลงไปตามสถาปัตยกรรม และการออกแบบตามศิลปะของยุคสมัย แต่ห้องสมุดยังคงบทบาทและหน้าที่ในการเป็นแหล่งบริการสารสนเทศและแหล่งความรู้ของผู้ใช้บริการให้สามารถค้นคว้าหาความรู้ได้ตามอัธยาศัย การสร้างห้องสมุดรูปแบบใหม่จึงต้องพิจารณาถึงประเภทของห้องสมุดและกลุ่มเป้าหมายที่จะใช้บริการเป็นหลัก

จากการทบทวนวรรณกรรมตามข้างต้น นำมาสู่การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 2.3

กรอบแนวคิดในการวิจัย

